

Posted 13 Nov. 2011

Πάρεσις καὶ Ἰλασμός Ῥωμ 3:21-26

Chrys C. Caragounis

Τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος χωρίον τυγχάνει ἓνα τῶν σπουδαιότερων ἀποσπασμάτων τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὅσον ἀφορᾷ τὸ τοῦ Χριστοῦ σωτήριον ἔργον ἐπὶ τοῦ σταυροῦ.

Ἡ πλήρης κατανόησις του εἶναι δυνατὴ μόνον ἐντὸς τοῦ ἱστορικοῦ πλαισίου τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τόσον αἱ διάφοροι λέξεις καθ' ἑαυτὰς ὅσον καὶ αἱ διάφοροι φράσεις καὶ γλωσσικαὶ δομαὶ γίνονται καταληπταὶ εἰς ὅλον τὸ βάθος των ὅταν συγκρίνονται μὲ τὰ δεδομένα τοῦ λατρευτικοῦ συστήματος τοῦ Ἰσραήλ.

Ἐχοντας δεῖξει μὲ τὴν παράθεσιν σχετικῶν παλαιοδιαθηκικῶν χωρίων τὴν ἐνοχὴν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ὀλοκλήρου τῆς ἀνθρωπότητος (Ῥωμ 3:1-20), ὁ Ἀπόστολος προχωρεῖ εἰς τὰ ἐδάφια 21-26 νὰ σκιαγραφήσῃ τὴν λύσιν ἣν προητοίμασεν ὁ Θεὸς διὰ νὰ λάβῃ ὁ ἁμαρτωλὸς συγχώρησιν καὶ ζωὴν αἰώνιον. Ἀλλὰ ἄς διεξέλθωμεν τὰς ἐπὶ μέρους προτάσεις τοῦ κειμένου διαδοχικῶς.

Ἐδ. 21. *Nunni δὲ χωρὶς νόμου δικαιοσύνη Θεοῦ πεφανέρωται μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν.* Ἡ λέξις “δικαιοσύνη” ἀντανακλᾷ μίαν τῶν δύο ἑβραϊκῶν λέξεων *tsédek* καὶ *tsedaká*. Ὅπως ἔδειξεν ὁ D. Michel¹, ἡ λέξις *tsédek* ἔχει βασικῶς συλλογικὴν ἔννοιαν (πρβλ. Δευτ 16:20 “τὸ δίκαιον τὸ δίκαιον νὰ ἐπιδιώκετε”, Ἑβρ.: *tsédek, tsédek tirddof*), ἐνῶ ἡ λέξις *tsedaká* ἀναφέρεται περισσότερο εἰς μεμονωμένας πράξεις δικαιοσύνης (λ.χ. Ψαλ 18:20 “ἀντήμειπέ με ὁ Κύριος κατὰ τὴν

¹ Ἴδε D. Michel, *Grundlegung einer hebräischen Syntax: I*, Neukirchen 1977, σελ. 66.

δικαιοσύνην μου”, Ἑβρ: *γιγμελένι Γεχβά κετσιδκί*). Οὕτω, ἡ *τσέδεκ* σχετίζεται μὲ τὴν σωστὴν τάξιν, ἐνῶ ἡ *τσεδακά* μὲ τὴν σωστὴν συμπεριφορὰν, ἡ ὁποία, ὅμως, στοχεύει εἰς τὴν σωστὴν τάξιν². Ἡ πρώτη λέξις, θὰ ἠδύνατο νὰ εἴπη τις, ἀναφέρεται πρωτίστως εἰς τὴν κοσμικὴν τάξιν τῆς δικαιοσύνης³. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Σαλήμ, ὁ λεγόμενος ‘*Μελχισεδέκ*’, μεταφράζεται ὡς “βασιλεὺς τῆς δικαιοσύνης” (ὅπως καὶ τῆς εἰρήνης, ἐφ’ ὅσον εἶναι βασιλεὺς τῆς Σαλήμ = ‘εἰρήνη’) (βλέπε Ἑβρ 7:1-2). Μὲ τὴν πάροδον τοῦ χρόνου, ἡ λέξις *τσέδεκ* συμπίπτει ἐννοιολογικῶς μὲ τὴν *τσεδακά*. Οὕτω, καὶ τὸ ἐπίθετον *τσαδίκ*, ὅπερ ἀπαντᾷ διακοσίας καὶ πλεονομασίας, σημαίνει ‘δίκαιος’.

Ἐπειδὴ αἱ λέξεις αὗται σχετίζονται μὲ τὴν δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ, τὴν δικαίαν κρίσιν τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἀπονομὴν δικαιοσύνης παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἡ λέξις *διακαιοσύνη* κατήντησεν νὰ συμπέσῃ ἐννοιολογικῶς μὲ τὴν λέξιν *σωτηρία*. Εἰς ὀρισμένα δὲ χωρία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης αἱ λέξεις *τσέδεκ* καὶ *τσεδακά* τείνουν νὰ φέρουν τὴν ἔννοιαν τῆς ‘σωτηρίας’, ὅπερ ἐξηγεῖ τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον αἱ νεώτεροι μεταφράσεις τῆς Ἁγίας Γραφῆς ἐνίοτε ἀποδίδουν τὰς *τσέδεκ* ἢ *τσεδακά* μὲ τὴν λέξιν *σωτηρία*. λ.χ. τὸ Ἑσ 51:5 μεταφράζεται ὑπὸ τοῦ Ν. Βάμβα αὐτολεξί: “ἡ δικαιοσύνη μου πλησιάζει· ἡ σωτηρία μου ἐξῆλθε”. Τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον γράφει: *καρωβ τσαδεκι, γιατσὰ γισγί*, δηλ. “κοντὰ ἡ δικαιοσύνη μου· ἐξῆλθεν ἡ σωτηρία μου”. Ἡ Δημοτικὴ μετάφρασις τοῦ 1997 τὸ ἀποδίδει: “Εἶναι κοντὰ ἡ σωτηρία ποὺ φέρνω, ἡ λύτρωση ὅπου νὰ ναι θὰ φανεῖ”. Ἐν ἄλλοις λέξεσι, ἡ Δημοτικὴ τοῦ 1997 ἔχει ἀποδόσει τὴν *τσεδακά* (‘δικαιοσύνη’) μὲ τὴν ἑλληνικὴν *σωτηρία*.

Τοῦτο, βεβαίως, δὲν σημαίνει ὅτι ἡ λέξις ‘δικαιοσύνη’, ἀνωτέρω, ὅπωςδήποτε φέρει τὴν ἔννοιαν τῆς *σωτηρίας* κι’ ὄχι τῆς *δικαιοσύνης*. Ἐὰν ἡ ἔννοια ἦν εἶχε κατὰ νοῦν ὁ Παῦλος

² Jepsen ἐν *Festschrift H. W. Hertzberg, Gottes Wort und Gottes Land*, Göttingen 1965, σελ. 80.

³ Ἴδε καὶ L. Koehler–W. Baumgartner, *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*, 5 τόμ., Leiden: Brill 1994-2000, τόμ. 3, σελ. 1004 κ. ἐφ.

ἦτο ‘δικαιοσύνη’, τότε θὰ ἐπρόκειτο περὶ τῆς δικαιοσύνης τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς λογίζεται εἰς τὸν πιστεύοντα. Ἐὰν, ὅμως, ἡ σκέψις τοῦ Παύλου ἦτο περὶ τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας τοῦ Θεοῦ, τότε ἡ μετάφρασις αὕτη συνάδη ἀρμονικῶς πρὸς τὴν συνάφειαν τῶν γραφομένων. Πρόκειται περὶ τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας καὶ τοῦ τρόπου τῆς ἐκτελέσεώς της. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἀκόμη ἡ ἔννοια τῆς λέξεως ‘δικαιοσύνη’ ἦτο *δικαιοσύνη*, τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα δὲν θὰ ἦτο πολὺ διαφορετικόν, ἐφ’ ὅσον θὰ ἐπρόκειτο περὶ τῆς δικαιοσύνης τὴν ὁποίαν λογίζεται ὁ Θεὸς, ὅταν δικαιώνει (δηλ. σώζει) τὸν ἀσεβή⁴.

Ὁ παρακείμενος *πεφανέρωται* χρησιμοποιεῖται σκοπίμως καὶ δεικνύει ὅτι ἡ δικαιοσύνη/σωτηρία ἔχει ἤδη λάβει χώραν· ὁ Θεὸς ἔχει ἐκτελέσει τὸ σωτήριο Ἔργον Του, καὶ ὅτι ἀκριβῶς τούτου τοῦ εἴδους ἡ διακαίωση/σωτηρία, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῆς δι’ ἔργων ‘σωτηρίας’, ἣν ἐξεζήτουν οἱ Ἰουδαῖοι, ἔχει τὴν μαρτυρίαν καὶ τὴν ὑποστήριξιν τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν, ἦτοι, τὰ δύο σπουδαιώτερα καὶ γενικῶς ἀποδεκτὰ ὑπὸ πάντων τῶν Ἰουδαίων τμήματα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης⁵.

Ἐδ. 22. *δικαιοσύνη δὲ Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς πάντα καὶ ἐπὶ πάντα τοὺς πιστεύοντας· οὐ γὰρ ἔστι διαστολή*. Ἡ λέξις ‘δικαιοσύνη’ εἶναι ἐπαναληπτικὴ (ἀπὸ τὸ ἐδ. 21), ἐνῶ ὁ ἀντιθετικὸς σύνδεσμος ‘δὲ’ ὑπογραμμίζει ὅτι ἐδῶ πρόκειται περὶ τῆς δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία δίδεται εἰς τὸν ἁμαρτωλὸν διὰ πίστεως εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν, ὅχι περὶ τῆς ὑποτιθεμένης ‘δικαιοσύνης’ τῶν Ἰουδαίων, ἡ ὁποία ἐβασίζετο ἐπὶ τῶν ἔργων τοῦ νόμου. Συνδέοντας, λοιπόν, τὸ ἐδ. 22 μετὰ τοῦ 21ου ἐδαφίου, ἀγώμεθα εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ πραγματικὴ δικαιοσύνη τὴν ὁποίαν μαρτυρεῖ ὁ νόμος καὶ οἱ προφηταὶ εἶναι αὐτὴ αὕτη ἡ δικαιοσύνη περὶ τῆς ὁποίας

⁴ Οἱ ἐρμηνευταὶ εἶναι διχασμένοι. Πρβλ. τὴν συζήτησιν τοῦ C. E. B. Cranfield, *A Critical and Exegetical Commentary on the Epistle to the Romans*, 2 τόμ., Edinburgh 1975-79, τόμ. 1, σελ. 201 κ. ἐφ. καὶ ἰδιαιτέρως σελ. 95-100.

⁵ Τὸ τρίτον τμήμα τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, δηλ. τὰ λεγόμενα ‘Ἀγιόγραφα’, δὲν ἐθεωροῦντο δεσμευτικὰ ὑπὸ τῶν Σαδδουκαίων.

ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος, δηλ. ἡ δικαιοσύνη ἢ ὁποῖα δίδεται εἰς τὸν ἄνθρωπον διὰ πίστεως κι' ὄχι ἐξ ἔργων νόμου. Αὕτη εἶναι ἡ δικαιοσύνη ἢ ὁποῖα ὁδηγεῖ εἰς σωτηρίαν. Ἡ ἐπαναληπτικὴ φράσις “εἰς πάντας καὶ ἐπὶ πάντας” (ἐν διὰ δυοῖν) διαδηλοῖ ἐντόνως ὅτι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ διὰ πίστεως Ἰησοῦ Χριστοῦ στρέφεται πρὸς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας, χωρὶς νὰ ἀποκλείεται κανεὶς. Τοῦτο ὑπογραμμίζεται ἐκ νέου καὶ ἐντονωτέρως διὰ τῆς φράσεως “οὐ γὰρ ἔστι διαστολή”, δηλ. ὁ Θεὸς δὲν διαχωρίζει πλέον μεταξὺ ἐθνικῶν καὶ Ἰουδαίων. “Ὅλοι εἶναι ἴσοι ἐνώπιόν Του. Ὁ δρόμος τῆς σωτηρίας εἶναι εἰς καὶ ὁ αὐτὸς δι' ὅλους.

Ἐδ. 23. *πάντες γὰρ ἡμαρτον καὶ ὑστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ.* Τὸ ἐδάφιον τοῦτο ἀνακεφαλαιώνει τὸ μακρὸν παράθεμα ἐκ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης εἰς τὸ κεφ. 3:10-18. Τὸ συμπέρασμα τοῦ Ἀποστόλου εἶναι ὅτι οὐδεὶς ἄνθρωπος δύναται νὰ ἐπικαλεσθῇ ἀθωότητα ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ὀλόκληρος ἡ ἀνθρωπότης εἶναι ὑπόδικος. Τὸ ῥῆμα ‘*υστεροῦμαι*’ (μέσον, ἀμετάμβατον) σημαίνει *δὲν κατορθώνω τι, διατελῶ ἐν στερήσει, μοῦ λείπει τι*, Τὸ “*υστεροῦνται τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ*” κατὰ πᾶσαν πιθανότητα ἀναφέρεται εἰς τὴν θείαν δόξαν τὴν ὁποῖαν, κατὰ τὴν ἰουδαϊκὴν ἀντίληψιν⁶ ὁ ἄνθρωπος ἀπώλεσεν ἐξ αἰτίας τῆς πτώσεώς του, καὶ οὕτω στερεῖται, ἢ ὁποῖα, ὅμως, πρόκειται νὰ τοῦ ἀποδοθῇ κατὰ τὴν τελικὴν ἀποκατάστασιν τῶν πάντων.

Ἐδ. 24. *δικαιούμενοι δωρεὰν τῇ αὐτοῦ χάριτι διὰ τῆς ἀπολυτρώσεως τῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.* Ἡ μετοχὴ ‘δικαιούμενοι’ ἐδῶ φέρει, βεβαίως τὴν ἔννοιαν τῆς δικαίωσης, καὶ ἂν

⁶ Πρβλ. *Apocalypsis Moses* 21:14-15: ὦ γύναι πονηρά, τί κατηγορᾶσω ἐν ἡμῖν; ἀπηλλοτριώσάς με ἐκ τῆς δόξης τοῦ Θεοῦ. Ἴδε περαιτέρω *Genesis Rabba* 12.5 καὶ 3 *Baruch* 4:16: “Adam through this very tree obtained condemnation, and was divested of the glory of God” (R. H. Charles, *The Apocrypha and Pseudepigrapha of the Old Testament*, 2 τόμ., Oxford: Clarendon Press, 1913, ἠρ. 1969, τόμος I: *Pseudepigrapha*, p. 536).

ἀκόμη ἐρμηνεύσωμεν τὴν λέξιν ‘δικαιοσύνη’ εἰς τὸ ἐδ. 21 ὡς ‘σωτηρία’. Πρόκειται περὶ σωτηρίας διὰ τῆς διὰ πίστεως δικαιοσύνης ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ. Ἡ δικαιοσύνη αὕτη προσφέρεται δωρεὰν ἐξ αἰτίας τῆς χάριτος Του, ἡ ὁποία χάρις τοῦ Θεοῦ ἐνήργησεν ἀπολύτως διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἐδ. 25α. ὃν προέθετο ὁ Θεὸς ἰλαστήριον διὰ τῆς πίστεως ἐν τῷ αὐτοῦ αἵματι. Τὸ ῥῆμα ‘προτίθημι’ (ἀόρ. προέθετο) σημαίνει κυρίως *τίθημι ἐνώπιον τινος, παρουσιάζω, προβάλλω*, ἰδιαιτέρως τὸ μέσον: *προβάλλω, ἐπιδεικνύω, ἐκθέτω τι δημοσίᾳ*, κτλ. ὅπως καὶ *ὀρίζω*. Ἐν τῷ παρόντι χωρίῳ ἡ ἔννοια εἶναι εἴτε *προβάλλω, ἐκθέτω τι δημοσίᾳ*, ἐν ἣ περιπτώσει περιγράφει τὴν πράξιν τοῦ Θεοῦ, ὅταν ἐξέθεσε δημοσίᾳ τὸν Υἱὸν Του τὸν μονογενῆ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, εἴτε ἐκφράζει τὴν βουλὴν τοῦ Θεοῦ, ἥτις πρὸ χρόνων αἰώνιων ὄρισεν τὸν Υἱὸν Του ἰλαστήριον. Τόσον ἢ μία ὅσον καὶ ἢ ἄλλη ἐρμηνεία εἶναι ἀπολύτως βιβλικά.

Ἡ λέξις ‘ἰλαστήριον’ εἶναι προβληματική. Εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν θρησκείαν ἢ ὁμὰς τῶν λέξεως *ἰλάσκομαι, ἰλασμός, ἰλαστήριον*, κτλ. περιγράφουν τὰς λατρευτικὰς πράξεις: θυσίας, δῶρα, ὑποσχέσεις τῶν ἀνθρώπων ὅπως ἐξευμενίσουν τοὺς θεοὺς. Τοῦτο σημαίνει ὅτι τὸ θεῖον εἶναι ἐξοργισμένον ἐξ αἰτίας ἀμαρτωλῶν πράξεων τῶν ἀνθρώπων καὶ χρήζει θυσιῶν καὶ δώρων ὅπως ἐξευμενισθῆ. Ὀρισμένοι ἐξηγηταὶ διατείνονται ὅτι ὁ Θεὸς τῆς Καινῆς Διαθήκης δὲν χρήζει ἐξευμενιστικῶν θυσιῶν διὰ νὰ ἀλλάξῃ τὴν στάσιν Του πρὸς τὸν ἄνθρωπον, διότι δὲν ἔχει ὀργή!⁷ Ὁ ἴδιος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀγάπη, λαμβάνει τὴν πρωτοβουλίαν διὰ νὰ ζητήσῃ καὶ νὰ σώσῃ τὸ ἀπολωλός.⁸

⁷ Σημειωτέον ὅτι ἡ λέξις ὀργή ὡς ὀργή Θεοῦ ἀπαντᾷ ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ 36 φορές.

⁸ Πρβλ. C. H. Dodd, *Romans (Moffatt Commentary)* ἐπὶ τοῦ παρόντος ἐδαφίου, καὶ D. M. Bailey, *God Was in Christ*, London, 1956, ἰδιετ. σελ. 157-202

Τοῦτο εἶναι βεβαίως ἀληθές. Ἀλλὰ ὀπίσω μίας τοιαύτης διατυπώσεως κρύπτεται μία διαφορετικὴ θεολογία. Ἡ ἔννοια τοῦ *ἰλασμοῦ* ἀντιπαρατίθεται πρὸς τὴν ἔννοιαν τοῦ *ἐξαγνισμοῦ* (δηλ. τῆς *ἐξιλεώσεως*). Ἐφ' ὅσον ἡ ἐξηγητικὴ συζήτησις λαμβάνει χώραν εἰς τὴν Ἀγγλικὴν γλῶσσαν, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἀναφερθοῦν αἱ ἀγγλικάι λέξεις. Τὰ λεξικά, τόσον τὰ ἑλληνικά⁹ ὅσον καὶ τὰ ἀγγλικά¹⁰, παρουσιάζουν μίαν σύγχυσιν εἰς τὸν ὀρισμὸν τῶν ὄρων περὶ ἰλασμοῦ καὶ περὶ ἐξαγνισμοῦ (ἐξιλεωτικῆς πράξεως), χωρὶς νὰ διαχωρίζουν ἐπαρκῶς τὸ σημασιολογικὸν πεδίου τῆς μίας λέξεως ἀπὸ τὸ τῆς ἄλλης. Ὁ λόγος εἶναι ὅτι εἶναι δυσχερὲς νὰ διαχωρισθῇ ἡ μία ἔννοια ἀπὸ τὴν ἄλλην, ἐπειδὴ καὶ αἱ δύο ἔννοιαι συνυπάρχουν, ἐφ' ὅσον εἶναι δύο πλευραὶ ἢ ἀποτελέσματα τῆς ἰδίας πράξεως (ἢ μία καὶ ἡ αὐτὴ πρᾶξις ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἐξιλέωσιν καὶ τὸν ἐξευμενισμόν). Δηλαδή, ὅταν ὁ ἀδικήσας πληρώσῃ (ἐξιλεωθῇ) διὰ τὸ ἀδίκημά του, καὶ οὕτω δώσῃ ἰκανοποίησιν εἰς τὸν ἀδικηθέντα, τότε ἡ πρᾶξις τοῦ ἀδικήσαντος ἐξευμενίζει τὸν ἀδικηθέντα. Ἐπομένως, ἔχομεν δύο ἀποτελέσματα τῆς μίας καὶ τῆς αὐτῆς πράξεως. Τὸ τελικὸν ἀποτέλεσμα τῆς πράξεως διὰ τῆς ὁποίας ὁ ἀδικήσας ἐπλήρωσεν διὰ τὸ ἀδίκημά του (τουτέστιν, *ἐξιλεώθη*) καὶ *ἐξηυμένισε* τὸν ἀδικηθέντα εἶναι ὅτι οἱ δύο, ὁ ἀδικηθεὶς καὶ ὁ ἀδικήσας, καταλλάσσονται ἢ συμφιλιώνονται. Ἄρα, ἔχομεν

⁹ Παπύρου, *Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, 13 τόμ., Ἀθήνα, 2007-2008, βλ. λέξεις: *ἰλάσκομαι*, *ἰλασμός*, *ἰλαστήριος*, *ἐξιλάσκομαι*, *ἐξιλεώνω*, κτλ.; Γ. Μπαμπινιώτη, *Λεξικὸ τῆς Νέας Ἑλληνικῆς Γλώσσης*, Ἀθήνα 1998, βλ. λέξιν: *ἰλασμός*, *ἐξιλεώνω*, κτλ.

¹⁰ *Webster's Third International Dictionary*, 1993, βλ. λέξεις: *propitiate*, *propitiation*, *expiate*, *expiation*. Ἡ ἀγγλικὴ γλῶσσα, διὰ μέσου τῆς γαλλικῆς, ἔχει υἱοθετήσῃ ἀπὸ τὰ: *propitiate*, *propitiation*, *propitiatory* (mercy-seat) (= *ἰλάσκομαι*, *ἰλασμός*, *ἰλαστήριον*), ἀπὸ τὰ λατινικά: *propitiatio*, *propitiatus* (< *propitiare*), *propitiatorium* τὰ ὁποῖα ἔχουν πρόσωπον ὡς ἀντικείμενον, καὶ *expiate*, *expiation*, *expiatory* (= Νεοελλ.: *ἐξιλεώνομαι*, *ἐξιλέωσις*, *ἐξιλεωτικός*) ἀπὸ τὰ λατινικά: *expiatio*, *expiare*, κτλ. τὰ ὁποῖα ἔχουν ἓνα πρᾶγμα/μίαν πρᾶξιν ὡς ἀντικείμενον. Οὕτω, καὶ ὁ Ἱερώνυμος μεταφράζει τὸ Ῥωμ 3:25 “quem proposuit Deus *propitiatorium* per fidem in sanguine ipsius ad ostensionem iustitiae suae”. Αἱ νεοελληνικαὶ ἔννοιαι *ἐξιλεώνομαι*, *ἐξιλέωσις*, *ἐξιλεωτικός*, -ῆ, -όν δὲν ἔχουν λεξικὴν ἀνταπόκρισιν εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην.

τρία πράγματα· ἐξιλεωτικὴν πράξιν, ἐξευμενισμόν, καὶ καταλλαγὴν ἢ συμφιλίωσιν.

Ἡ Ἑλληνικὴ ἔννοια περὶ ἰλασμοῦ, λοιπόν, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν Ἀγγλικὴν λέξιν *propitiation* (ῥῆμα: *propitiate*) ἐνῶ ἡ ἔννοια τῆς (ἐξ)αγνίσεως, δηλ. τῆς τιμωρίας ἢ ποινῆς ποὺ ἐπιβάλεται διὰ νὰ ἐξαγνισθῇ ἢ ἐξιλεωθῇ καὶ συγχωρηθῇ ὁ ἁμαρτάνων, ἐκφράζεται ἀγγλιστὶ διὰ τῆς *expiation* (ῥῆμα: *expiate*· ὡς καὶ *atonement* < *atone for*). Ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν δύο λέξεων εἶναι ὅτι ἡ λέξις *ἰλασμός*–*propitiation* ἔχει ὡς ἀντικείμενον τῆς ἑνα πρόσωπον, δηλονότι, τὸν Θεόν (ἰλάσκομαι, ἐξευμενίζω τὸν Θεόν), ἐνῶ ἡ λέξις *ἐξαγνισμός* (*ἐξιλεώνομαι* = *πληρώνω*)–*expiation* ἔχει ὡς ἀντικείμενον ἕνα πρᾶγμα, δηλ. τὴν ἁμαρτίαν (ἦτοι, πληρώνω διὰ τὴν ἁμαρτίαν μου, τιμωρούμενος). Ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ - οὕτω συνεχίζει ὁ ἰσχυρισμός - ἡ παλαιὰ ἑλληνικὴ ἔννοια τοῦ ἰλασμοῦ ἔχει δώσει τὴν θέσιν τῆς εἰς τὴν ἔννοιαν τῆς ἐξαγνίσεως (*ἐξιλεώσεως* διὰ πληρωμῆς, ἀποκαταστάσεως)¹¹. Διὰ τοῦτο δεόν νὰ ἐρμηνεύωμεν τὸ ἰλάσκομαι, κτλ. ὄχι ὡς *ἐξευμενίζω*–*propitiate* ἀλλ’ ὡς *ἐξαγνίζομαι* (*ἐξιλεώνομαι*)–*expiate*. Ἡ διάκρισις αὕτη σημαίνει ὅτι τὸ ἔργον τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἐστρέφετο μόνον καὶ μόνον πρὸς τὴν ἁμαρτίαν

¹¹ Ὅρισμένοι ἐρμηνευταὶ ἐπιχειρηματολογοῦν ὑπὲρ τῆς ἐξαγνίσεως–*expiation* θεωρείας ἰσχυριζόμενοι ἐπίσης ὅτι εἰς τὴν ἑλληνικὴν γραμματολογίαν ὑπάρχουν δύο κείμενα (ἐκ τῶν χιλιάδων παραδειγμάτων τοῦ ῥήματος τούτου) τὰ ὁποῖα θὰ ἠδύναντο κάλλιστα νὰ ἐρμηνευθοῦν ὡς ἐξάγνισις–*expiation* κι’ ὄχι ὡς ἐξευμένησις–*propitiation* (οὕτω C. H. Dodd ἐν *Journal of Theological Studies* 32 (1930-31), σελ. 352). Τὸ πρῶτον εἶναι Πλάτωνος *Νόμοι* 862c: “τὸ δὲ ἀποίνεις ἐξιλασθὲν τοῖς δρῶσι καὶ πάσχουσιν ἐκάστας τῶν βλάψεων, ἐκ διαφορᾶς εἰς φιλίαν πειρατέον”, τὸ ὁποῖον, ὅμως, φαίνεται νὰ ἔχη τὴν ἔννοιαν τοῦ ἐξιλασμοῦ, ἐφ’ ὅσον στρέφεται πρὸς πρόσωπον κι’ ὄχι πρὸς πρᾶγμα. Τὸ δεύτερον χωρίον ἐκ τῆς ἐπιγραφῆς τοῦ *Men Tyrannus*: “ἁμαρτίαν ὀφειλέτω Μηνὶ Τυράννῳ ἦν οὐ μὴ δύνηται ἐξειλάσασθαι”. Ἐδῶ τὸ ‘ἐξειλάσασθαι’ (sic) ἔχει ὡς ἀντικείμενον τὴν ἁμαρτίαν, ἢ σύνταξις εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἰδίᾳ μὲ τὴν τοῦ Ἑβρ 2:17: “ἵνα ... γένηται πιστὸς ἀρχιερεὺς τὰ πρὸς τὸν Θεόν, εἰς τὸ ἰλάσκεσθαι τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ”. Εἶναι προφανὲς ὅτι ἡ ἔννοια τοῦ χωρίου εἶναι “διὰ νὰ γίνῃ πιστὸς ἀρχιερεὺς εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ Θεοῦ, εἰς τὸ νὰ ἐξευμενίσῃ ^{τὸν Θεόν} ἐν σχέσει πρὸς τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ” (οὕτω καὶ ὁ W. L. Lane, *Hebrews* (Word Biblical Commentary, Dallas, TX 1991) 2 τόμ. 1-8 καὶ 9-13), σελ. 65-66.

(δηλαδή, ἐξαγνίζει τὴν ἁμαρτίαν, πληρώνοντας) κι' ὄχι πρὸς τὸν Θεόν (δηλαδή, δὲν ἰλάσκεται, δὲν ἐξευμενίζει τὸν Θεόν), ἐφ' ὅσον, κατὰ τὴν θεώρησιν ταύτην, ὁ Θεὸς εἶναι ἀγάπη καὶ δὲν χρῆζει ἐξευμενίσεως—*propitiation*. Ἡ θέσις αὕτη φαίνεται ἐκ πρώτης ὄψεως εὐλογος. Πράγματι, ὁ Θεὸς τῆς Καινῆς Διαθήκης δὲν χαρακτηρίζεται ἀπὸ ἀνυπακοῆς, πείσμα, κακοήθεια, καὶ κακοβουλία, ὅπως οἱ θεοὶ τῶν ἀρχαίων προγόνων μας, ἀλλὰ ἀπὸ ἀγάπης.

Ὅμως, ἐδῶ ἐγείρεται τὸ ἐρώτημα, διατί, ἄραγε, δὲν ἔσωσε ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον μόνον καὶ μόνον διὰ τῆς ἀπλῆς ἀγάπης Του, ἐφ' ὅσον δὲν ἔχει ὀργή; Διατί ἦτο ἀναγκαῖον νὰ πεθάνῃ ὁ Υἱὸς Του ἐπὶ τοῦ σταυροῦ; Διατί αὕτη ἢ ἀσύληπτος θυσία; Καὶ διατί ἐγκατέλειπεν ὁ Θεὸς τὸν Υἱόν Του ἐπὶ τοῦ σταυροῦ (Μτθ 27:46); Καὶ ἐὰν – καθ' ὑπόθεσιν - ὁ Ἰησοῦς δὲν ἐξετέλει τὸν ἐξαγνισμόν τῶν ἁμαρτιῶν, ποία θὰ ἦτο ἡ στάσις τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἁμαρτωλόν; Ἄραγε θὰ ἐσυγχώρη ὁ Θεὸς τὸν ἁμαρτωλόν; Βεβαίως ὄχι! Οὔτε θὰ ἐπραγματοποιεῖτο ἡ καταλλαγή ἢ συμφιλίωσις μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου. Ἀλλὰ διατί; Διότι ἡ ἁμαρτία δὲν εἶναι ἀπλῶς ἓνα πρᾶγμα, ἀλλὰ μία πρᾶξις, μία πρᾶξις ἢ ὁποία προσβάλλει κάποιον. Εἶναι ἀδύνατον νὰ διαχωρήσωμεν μίαν πρᾶξιν ἀπὸ ἐκεῖνον πού τὴν ἐξετέλεσεν καὶ ἀπὸ ἐκεῖνον ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἐξετελέσθη. Ἡ ἁμαρτία εἶναι προσωπικὴ προσβολὴ ἐναντίον τῆς Ἀγιότητος καὶ Δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνοι, λοιπόν, οἱ ὁποῖοι ὑποστηρίζουν ὅτι ὁ σταυρικὸς θάνατος τοῦ Χριστοῦ εἶναι ἀπλῶς ἐξιλεωτικὴ προσφορὰ ὑπὲρ τῆς ἁμαρτίας καὶ τίποτε περισσότερον, δὲν ἔχουν κατανοήσει τὸ βάθος τοῦ προβλήματος. Ἡ ἁμαρτία θεωρεῖται ὡς ἁμαρτία ἐξ αἰτίας τῆς ἠθικῆς σχέσεώς της πρὸς ἓνα προσωπικὸν Θεόν. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον τὴν καθιστάνει ἁμαρτίαν εἶναι ἡ σχέσις της μὲ τὸν ἠθικὸν νόμον ἑνὸς προσωπικοῦ Θεοῦ. Ἐὰν δὲν ὑπῆρχε ὁ προσωπικὸς Θεὸς καὶ ὁ ἠθικὸς νόμος Του, τότε τίποτε δὲν θὰ ἐθεωρεῖτο ἁμαρτία. Καὶ ἐὰν οὕτως ἔχει τὸ πρᾶγμα, δὲν ὑπονοεῖται ὅτι ἡ ἁμαρτία, τὴν ὁποίαν δὲν δύναται νὰ ἀνεχθῇ ὁ Θεὸς, θὰ ἐστέκετο ἐμπόδιον εἰς τὸ νὰ δεχθῇ καὶ νὰ

καλωσορίση τὸν ἁμαρτωλὸν εἰς τὰς ἀγκάλας Του; Δυνάμεθα, λοιπόν, ἐν ᾧσει τοιούτων ἐρωτημάτων νὰ ἐπιμένωμεν ὅτι ἡ λέξις ἰλασμός, κτλ. ἐν τῇ Καινῇ Διαθήκῃ ἔχει ἀπολέσει τὴν πρωταρχικὴν τῆς ἔννοιαν τῆς *ἐξευμενίσεως-propitiation*, λαμβάνοντας τὴν ἔννοιαν τοῦ *ἐξαγνισμοῦ-expiation*;

Τοιαῦτα ἐρωτήματα μᾶς φέρουν μίαν κάποιαν ἀνησυχίαν ὡς πρὸς τὴν προτεινομένην ἐξήγησιν. Εἶναι προφανές, λοιπόν, ὅτι ἡ συγχώρησις τοῦ Θεοῦ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ δοθῇ ἐπιπολαίως καὶ ἐλαφρονοίως, ὡσὰν ὁ Θεὸς νὰ διέπεται ἀπὸ ἐλαφρόνοιαν καὶ ἔλλειψιν σοβαρότητος, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ θεία Του Ἀγιότης εἶχε προσβληθεῖ. Τόσον τὸ βάρος τῆς ἁμαρτίας ὅσον καὶ ἡ ἄρρητος καὶ ἀνεκδιήγητος προσβολὴ ἐναντίον τῆς Ἀγιότητος καὶ Δικαιοσύνης τοῦ Θεοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ εὔρη ἀποκατάστασιν δι' ἐλλάσωνος θυσίας ἐκείνης ἐπὶ τοῦ σταυροῦ, ἡ ὁποία ὡς πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἐσήμαινεν *ἐξιλεωτικὴν πράξιν-expiation*, ὡς πρὸς τὸν Θεόν, ἐσήμαινεν *ἐξευμενισμόν-propitiation*, τὸ δὲ ἀποτέλεσμα τῶν δύο τούτων ἦτο ἡ *καταλλαγὴ ἢ συμφιλίωσις* μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου¹².

Ὅμως, αἱ δυσχέρειαι τῆς ἐρμηνείας τοῦ χωρίου δὲν ἐξαντλοῦνται ἐδῶ. Ἡ λέξις 'ἰλαστήριον' χρησιμοποιεῖται εἴτε ὡς οὐσιαστικὸν εἴτε ὡς ἐπίθετον. Ἐὰν τὸ πρῶτον, ἡ σημασία πλησιάζει τὴν σημασίαν τοῦ οὐσιαστικοῦ 'ἰλασμός'. Θὰ ἠδύνατο, ὅμως, νὰ εἶναι καὶ ὁ τύπος τοῦ (ἐξ)ιλασμοῦ, ἐφ' ὅσον ἡ κατάληξις *-τήριον* σημαίνει τὸν τύπον ὅπου διαδραματίζεται κάτι (π.χ. πρβλ. τὴν Ἀγγλικὴν *mercy-seat*). Ἐὰν τὸ δεύτερον, τότε πρέπει νὰ συμπληρώσωμεν ἓνα οὐσιαστικόν, λ.χ. τὸν ἰλαστήριον *θάνατον* τοῦ Χριστοῦ. Πρὸ τοῦ, ὅμως, ἀποφασίσομεν, πρέπει νὰ ρίξωμεν ἓνα βλέμμα εἰς τὴν ὁρολογίαν τοῦ θυσιαστικοῦ συστήματος τοῦ Ἰσραήλ.

Ἡ συγκεκριμένη ὁρολογία ἀνάγεται εἰς τὴν σημιτικὴν *ρίζαν καρπῶν*, ἡ ὁποία φαίνεται νὰ σημαίνει *καλύπτω*. Ὁ τύπος

¹² Πρβλ. καὶ L. Morris, *The Apostolic Preaching of the Cross*, London, 3η ἔκδ. 1967, ἰδίως σελ. 144-213, καὶ τοῦ ἰδίου, *The Cross in the New Testament*, ἰδίως σελ. 208-259.

τοῦ ῥήματος τούτου εἰς τὸν - ὃς εἶπωμεν ἀνακριβῶς - γραμματικὸν ‘χρόνον’¹³ τὸν λεγόμενον *πιέλ*, εἶναι *κιπέρ*, τὸν ὁποῖον ἢ μετάφρασις τῶν Ἑβδομήκοντα ἀποδίδει εἰς τὴν ἑλληνικὴν συνήθως διὰ τοῦ ῥήματος (*ἐξ*)*ιλάσκομαι*. Ἡ ἑτησία ἑορτὴ, καθ’ ἣν ὁ Θεὸς ἐσυγχώρη τὰς ἀμαρτίας ὀλοκλήρου τοῦ λαοῦ, ἐλέγετο *Ἡμέρα Ἐξίλασμοῦ* (*γιόμ κιππουρίμ*). Περιγράφεται ἐν Λευ 16:1-34. Κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, ὁ ἀρχιερεὺς, ἀφ’ οὗ πρῶτον εἶχε προσφέρει τὴν θυσίαν, ἐλάμβανεν ὀλίγον τι τοῦ αἵματος τῶν τεθυμένων ζώων καὶ ἀφ’ οὗ εἰσήρχετο εἰς τὰ Ἅγια τῶν Ἁγίων ἀρχικῶς τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου καὶ ἀργότερον τοῦ ναοῦ, ἐρράντιζεν τὴν Κιβωτὸν τῆς Διαθήκης, δηλ. τὸ χρυσοῦν κάλλυμα τῆς Κιβωτοῦ, τὸ ὁποῖον οἱ Ἑβδομήκοντα ὀνομάζουν *ίλαστήριον* (Ἑβρ. *καππόρεθ*) (βλέπε καὶ Ἑβρ 9:5: “Χερουβίμ δόξης κατασκιάζοντα τὸ ἰλαστήριον”)¹⁴.

Ἐν ὄψει τῶν ἀνωτέρω δεδομένων ὁ Χριστὸς ἀντιστοιχεῖ εἴτε πρὸς τὴν ἰλαστήριον θυσίαν εἴτε πρὸς τὸ κάλλυμα τῆς Κιβωτοῦ, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐλάμβανεν χώραν ὁ ἰλασμός ἢ ἡ ἐξιλέωσις. Ἡ φράσις ‘ἐν τῷ αἵματι αὐτοῦ’ φαίνεται νὰ συνηγορῇ ὑπὲρ τῆς πρώτης ἐρμηνείας, ἥτοι, ὅτι ὁ Χριστὸς, ἐν τῇ σκέψει τοῦ Παύλου, ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴν ἰλαστήριον θυσίαν.

Ἐδ. 25β. *εἰς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ διὰ τὴν πάρεσιν τῶν προγεγονότων ἀμαρτημάτων*. Τὸ τμήμα τοῦτο τοῦ 25ου ἑδαφίου ἀποτελεῖ κλεῖδαν διὰ τὴν σωστὴν κατανόησιν τοῦ πρώτου μέρους τοῦ ἑδαφίου, δηλ. ἐὰν ἡ ἰδέα περὶ ἐξευμενισμοῦ ἰσχύει ἢ ὄχι. Ἐδῶ ἰσχυρίζεται ὁ Παῦλος ὅτι ἡ ἰλαστήριος θυσία τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ἦτο ἀναγκαία διὰ νὰ ἀποδείξη ὁ Θεὸς ὅτι εἶναι δίκαιος. Διατὶ ἐχρειάζετο, ἄραγε, μία τοιαύτη ἀπόδειξις; Διότι ὁ Θεὸς κατὰ τὴν *Ἡμέραν τοῦ Ἐξίλασμοῦ* εἶχε παραμερήσει τὴν

¹³ Δὲν ὑπάρχουν χρόνοι εἰς τὸ ἑβραϊκὸν ῥῆμα.

¹⁴ Ἴδε καὶ Kohler-Baumgartner, *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament*, τόμ. 2, σελ. 493-495.

Δικαιοσύνην καὶ Ἀγιότητά Του διὰ νὰ δείξη τὴν Ἀγάπην Του καὶ τὸ Ἔλεος Του πρὸς τὸν Ἰσραήλ. “Ἡ ψυχὴ ἡ ἁμαρτήσασα, αὐτὴ θέλει ἀποθάνει” εἶχε εἶπει ὁ Θεός (Ἰεζ 18:20. Βλέπε καὶ Ἄρ 15:31, Δευτ 24:16). Καὶ ὅμως οἱ Ἰσραηλίται ἔζων καὶ ἐσυνέχιζον νὰ ζῶσι καὶ νὰ ἁμαρτάνωσιν! Διότι, ὅπως λέγει ὁ συγγραφεὺς τῆς Πρὸς Ἐβραίους Ἐπιστολῆς, ἦτο ἀδύνατον τὸ αἷμα τῶν ταύρων καὶ τῶν τράγων νὰ ἀφαιρέσῃ ἁμαρτίας – κατὰ τὴν *Ἡμέραν τοῦ Ἐξιλασμοῦ!* Τί ἐγίνετο, λοιπόν, τὴν *Ἡμέραν τοῦ Ἐξιλασμοῦ;* Ἐγίνετο αὐτὸ τοῦτο τὸ ὁποῖον ἐπισημαίνει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος. Τὴν *Ἡμέραν τοῦ Ἐξιλασμοῦ* ὁ Θεὸς *παρήρχετο* τὰς ἁμαρτίας τοῦ λαοῦ, αἱ ὁποῖαι διὰ τοῦ ῥαντίσματος τοῦ αἵματος εἶχαν καλυφθεῖ μὲν, ἀλλὰ δὲν εἶχαν ἀπομακρυνθεῖ, δὲν εἶχαν σβῆσει, δὲν εἶχαν παύσει νὰ ὑφίστανται. Εἶχαν ἀπλῶς καλυφθεῖ, ὥστε νὰ μὴ τὰς βλέπει ὁ Θεός.

Τοιούτου εἴδους συμπεριφορά, ὅμως, δὲν ἦτο σύμφωνος πρὸς τὴν Ἀγιότητα καὶ Δικαιοσύνην τοῦ Θεοῦ. Ἐπρεπε νὰ ἔλθῃ μία ἡμέρα καθ’ ἣν ὁ Θεὸς θὰ ἔθετε τέρμα εἰς αὐτὸ τὸ ‘θέατρον’ τοῦ Ἰσραήλ, θὰ ἀπεδείκνυε τὴν Ἀγιότητά Του καὶ τὴν Δικαιοσύνην Του, τιμωρῶντας πραγματικὰ τὴν ἁμαρτίαν ἅπαξ καὶ διὰ παντός. Αὕτη εἶναι ἡ ἔννοια τῆς λέξεως *πάρεσις*. Ὁ Θεὸς εἶχε περάσει, εἶχε παρέλθει, εἶχε παραβλέψει, “εἶχε κάνει στραβὰ μάτια” - ὅπως τὸ θέλει ἡ Δημώδης γλῶσσα. Κι’ αὐτὸ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ συνεχισθῇ ἐπ’ ἄπειρον.

Ἐδ. 26α. *ἐν τῇ ἀνοχῇ τοῦ Θεοῦ*. Ἡ φράσις ἀνήκει εἰς τὸ προηγούμενον ἐδάφιον. Ἡ *πάρεσις* τῶν προγεγονότων ἁμαρτημάτων εἶχε συντελεσθεῖ μὲ τὴν ἀνοχήν τοῦ Θεοῦ. Ἡ περίοδος ἐκείνη ἦτο ἡ περίοδος τῆς ἀνοχῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν Ἰσραήλ κατ’ ἀνάλογον τρόπον ὅπως ὁ Θεὸς “εἶασε πάντα τὰ ἔθνη πορεύεσθαι ταῖς ὁδοῖς αὐτῶν” (Πραξ 14:16).

Ἐδ. 26β. *πρὸς ἔνδειξιν τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ ἐν τῷ νῦν καιρῷ, εἰς τὸ εἶναι αὐτὸν δίκαιον καὶ δικαιοῦντα τὸν ἐκ πίστεως Ἰησοῦ*. Ἡ πρώτη φράσις “πρὸς ἔνδειξιν τῆς

δικαιοσύνης αὐτοῦ” ἐπαναλαμβάνει τὴν σχεδὸν πανομοίαν φράσιν τοῦ προηγουμένου ἑδαφίου διὰ τὴν προχωρήσῃ καὶ τὴν ἐμβαθύνῃ. Αὐτὴν τὴν φορὰν προσθέτει τὴν σπουδαίαν λεπτομέρειαν τοῦ χρόνου: “ἐν τῷ νῦν καιρῷ”. Τώρα γίνεται κάτι τὸ ὁποῖον δὲν εἶχε γίνει ποτὲ πρὶν. Ἡ πραγματικὴ ἀπολύτρωσις, ἡ ἀνεπιφύλακτος συγχώρησις, ἡ ἄνευ ὄρων ἄφεσις συντελεῖται ἐπὶ τοῦ σταυροῦ διὰ πρώτην φορὰν. Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ ὁ Θεὸς τιμωρεῖ τὴν ἁμαρτίαν εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Υἱοῦ Του, ἀποδεικνύοντας οὕτω τὴν διακαισύνην Του, ἤτοι, τὴν δικαίαν κρίσιν Του, καὶ ταυτοχρόνως εἶναι εἰς θέσιν τὴν ἀθώωσιν τὸν ἁμαρτωλόν. Ἐπὶ τοῦ σταυροῦ συνδέονται δύο ἀντίθετοι ὄψεις ἀφ’ ἑνὸς μὲν τῆς θεϊκῆς δικαιοσύνης, ἣτις ζητεῖ ἀποκατάστασιν, καὶ ἀφ’ ἑταίρου τῆς θεϊκῆς ἀγάπης, ἡ ὁποία δὲν θέλει τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ. Οὕτω, διὰ τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, ὁ Θεὸς δικαιώνει τὴν δικαιοσύνην Του, ἡ ὁποία ὑπὸ τὸ Ἑβραϊκὸν λατρευτικὸν καθεστὸς ἔμενεν ἀδικαίωτος, καὶ ταυτοχρόνως εὐρίσκεται εἰς θέσιν τὴν ἱκανοποίησιν τὴν ἀγάπην Του, δικαιώνοντας τὸν ἀσεβῆ.

Οὐδὲν θαυμαστόν, λοιπόν, ἐὰν ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν, θεωρῶντας τὴν ἀνεξιχνίαστον βουλήν τοῦ Θεοῦ, ἀναλαλάξει:

Ὡ βάθος πλούτου
καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ
ὡς ἀνεξεραύνητα τὰ κρίματα Αὐτοῦ
καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὁδοὶ Αὐτοῦ!

Τὸ χωρίον τοῦτο θὰ ἠδύνατο νὰ μεταφρασθῇ εἰς νεωτέραν Ἑλληνικὴν μορφήν, οὕτως:

21 Τώρα, ὅμως, χωρὶς τὴν ἀνάμειξιν τοῦ νόμου ἢ δικαιοσύνη τοῦ Θεοῦ ἐφανερώθη, μαρτυρουμένη ὑπὸ τοῦ νόμου καὶ τῶν προφητῶν. 22 Αὐτὴ ἡ δικαιοσύνη ἀπὸ τὸν Θεὸν διὰ τῆς πίστεως καταλογίζεται εἰς ὅλους τοὺς πιστεύοντας εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ἀνεξαίρετως· ἐφ’ ὅσον δὲν ὑπάρχει διάκρισις. 23 Διότι ὅλοι ἔχουν ἁμαρτήσῃ καὶ ἔχουν ἀποστερηθεῖ τὴν δόξαν

τοῦ Θεοῦ, 24 δικαιοῦνται, ὅμως, δωρεὰν ἐξ αἰτίας τῆς χάριτός του χάριν εἰς τὴν ἀπολύτρωσιν τὴν ὁποίαν διενήργησεν ὁ Ἰησοῦς Χριστός, 25 τὸν ὁποῖον ὅρισεν ὁ Θεὸς ὡς ἱλαστήριον ^{θυσίαν} δι' ἡμᾶς οἵτινες πιστεύομεν. Τοῦτο, διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι εἶναι δίκαιος, ἐπειδὴ εἶχε παραβλέψει τὰ ἁμαρτήματα πὸν εἶχαν γίνει προηγουμένως 26 κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἀνοχῆς τοῦ Θεοῦ, νὰ ἀποδείξῃ, ^{λέγω,} τὴν δικαιοσύνην του ἐν τῷ παρόντι καιρῷ, ὥστε νὰ ᾔναι δίκαιος καὶ ^{ταυτοχρόνως} νὰ δικαιώνη ἐκεῖνον πὸν πιστεύει εἰς τὸν Ἰησοῦν Χριστόν.